

**РАВНИЩА НА ИКОНОМИЧЕСКА
АКТИВНОСТ СПОРЕД СТЕПЕНТА НА
ОБРАЗОВАНИЕТО НА РАБОТНАТА СИЛА
У НАС ПРЕЗ ПЕРИОДА 1985–2001 Г.**

Адриана Христова

Настоящата статия е част от изследване, в основата на което стои въпросът за специфичните особености на връзката между образователното равнище и равнището на икономическата активност по време на преходния период към пазарна икономика в България. Това е период на преход и трансформации в цялото общество, който засяга всички сфери на икономическия, политическия и социалния живот. Именно в този период на преход и трансформации от особена важност е въпросът за възпроизводството на образователната структура на работната сила, тъй като страната ни е изправена пред сериозен проблем. От една страна, той е свързан с намалението на размера на работната сила, съпроводено с високо равнище на безработица, а от друга – се наблюдават съществени изменения в качествените характеристики на работната сила.

Вследствие на промените и настъпилите реструктурирания в икономиката се поставят и нови изисквания към образованието и квалификацията на работната сила за „задържане“ на пазара на труда. В същото време незаетата част от работната сила със своята квалификация не съответства на предлаганите работни места. Този период на преход се характеризира и със съществен дисбаланс между търсенето и предлагането на работни места. Друга характерна черта на този преходен период е и засилващият се дисбаланс между качествените характеристики на работната сила като цяло по отделните региони в страната. Това е продиктувано, както от намаляване на населението в трудоспособна възраст, така и от вътрешната и външната миграция. Именно всички тези специфични за преходния период тенденции, както и промените, които настъпват в световен мащаб налагат необходимостта от образование, обучение и преквалификация на работната сила.

През последните двадесет години в България са проведени редица изследвания върху работната сила, които условно могат да се групират в няколко групи. При единият вид се изследва размерът на работната сила и двете и съставни части – заети и безработни, както и изменението на този размер в течение на посочения период. (Филева, 2010; Цанов, 1996; Кънев, 2005; Белева, 2001; Гоев, 1997, кн. 7 и др.)

Друга група са чисто икономически изследвания, в които се акцентира върху инвестициите и работната заплата като фактори за развитието на човешкия

капитал (Балабанов, 2004; Зарева, 2010; Дулевски, 2009). Анализи се правят и на количествените характеристики на работната сила по пол, области, отрасли (Владимирова, 2000; и др.).

Трета група изследвания се занимават с образованието на работната сила. Пример за такъв вид са изследванията на (Луканова, 2008; Луканова, 2004; Матев, 2009; Цанов, 1996 и 2002; и др.).

Целта на настоящето изследване е разкриването на вариацията на равнището на икономическа активност през изследвания период в зависимост от комбинацията на три социално-демографски признака – пол, възраст и степен на образование. Полът и възрастта са двата основни демографски признака, които се разглеждат, тъй като, както е известно, те оказват съществено влияние върху икономическата активност. Образованието е една от най-важните качествени характеристики на работната сила. В условията на глобалната икономика образованието и квалификацията на работната сила са фактор, на който се отделя все по-голямо внимание. В тази икономика познанието е богатство, което гарантира икономическото развитие и просперитета на отделните страни.

Именно чрез комбинацията на тези три признака имаме възможност до някаква степен да изследваме вариацията в равнището на активност на работната сила от различни поколения и да проследим тенденциите на изменението ѝ през преходния период.

Настоящото изследване има за задача да даде отговор на няколко основни въпроса: Най-напред, доколко по-високото образователно равнище остава предпоставка за по-висока икономическа активност и през предходния период към пазарна икономика. Не по-маловажно е да се изясни кой от признаците – образование или пол, е предпоставка за по-голяма вариация на икономическата активност през същия период. На следващо място стои въпросът дали за определени възрастови групи влиянието на притежаваната образователна степен като фактор за вариация е по-силно, отколкото влиянието на общите условия на пазара на труда, изразени чрез самия период на преход към пазарна икономика. И накрая, е необходимо да се изследва дали в течение на разглеждания период могат да се обособят подпериоди с различна тенденция във вариацията на активността в зависимост от изследваните признаци.

СЪЩНОСТ И ИНФОРМАЦИОННОСТ

Работната сила е сложна категория и важна подгрупа на общото население. В нея се включват всички лица на възраст над 16 години, които предлагат своя труд на пазара на труда. Разбира се, работната сила не е някаква самостоятелна и независима категория, а се намира в пряка зависимост от редица фактори. Полът и възрастта, смъртността, външната миграция, избраният модел на брачно и репродуктивно поведение, раждаемостта и здравният статус са сред основните демографски фактори, които оказват пряко влияние върху броя на лицата в трудоспособна възраст, а оттам и върху размера на работната сила. Категорията работна сила е част и от икономическата система. Поради това върху нея оказват влияние и процесите, които протичат в тази система, каквито са фазите на икономическия цикъл, състоянието на пазара на